

AZ IDEGENFORGALMI KÖZIGAZGATÁSI SZAKTANFOLYAM
KIADVÁNYAI
SZERKESZTI: MARKOS BÉLA DR.
5. FÜZET

IDEGENFORGALOM ÉS KÖZGAZDASÁG

BUD JÁNOS dr.
EGYETEMI NYILV. R. TANÁR ELŐADÁSA
A IV. IDEGENFORGALMI KÖZIGAZGATÁSI SZAKTANFOLYAMON.

BUDAPEST, 1943.

AZ IDEGENFORGALMI PROPAGANDA MUNKAKÖZÖSSÉG KIADÁSA

10.2.339.

AZ IDEGENFORGALMI KÖZIGAZGATÁSI SZAKTANFOLYAM
KIADVÁNYAI

SZERKESZTI: MARKOS BÉLA DR.

5. FÜZET

164E

IDEGENFORGALOM ÉS KÖZGAZDASÁG

2008-07-11 249/10

2000 JÚL 18.

BUD JÁNOS dr.
EGYETEMI NYILV. R. TANÁR ELŐADÁSA
A IV. IDEGENFORGALMI KÖZIGAZGATÁSI SZAKTANFOLYAMON.

BUDAPEST, 1943.

AZ IDEGENFORGALMI PROPAGANDA MUNKAKÖZÖSSÉG KIADÁSA

**Az Idegenforgalmi Közigazgatási Szaktanfolyam
kiadványai.**

---

1. Karafiáth — Varga — Szendy — Márffy — Markos:
Az idegenforgalom nemzeti jelentősége.
2. Horváth Jenő dr. :
Magyar történelem külföldiek számára.
3. Cholnoky Jenő dr. :
Magyarország idegenforgalmi földrajza.
4. Stromszky Dénes :
Devizagazdálkodás és idegenforgalom.
5. Bud János dr. :
Idegenforgalom és közgazdaság

**Az Idegenforgalmi Közigazgatási Szaktanfolyam korábbi előadásait
tartalmazó szakkönyvek:**

**Idegenforgalom, szerkesztette Markos Béla dr., az Idegenforgalmi
Ujságírók Egyesülete kiadása. Budapest, 1941.**

**Propaganda és Idegenforgalom — Idegenforgalmunk jogszabályai,
szerkesztette Markos Béla dr., az Idegenforgalmi Ujságírók Egyesülete
kiadása, Budapest, 1942.**

Az idegenforgalom bizonyos kultúrszínvonalon minden időnek a sajátossága. Ezért találkozunk vele a görögöknél és még inkább a rómaiaknál. Az utóbbi népnél azt is lehet mondani, hogy oly jelenség amely bármely egyszerű formákban játszódik le, bizonyos tudatosságot és terveszerűséget is rejt magában. Köszönheti ezt Róma szerves útrendszerének, amellyel politikailag, katonailag, gazdaságilag beszervezkedett az ókor, hogy úgy mondjuk, világgazdaságban. Az utak elváltak látva szállókkal, a lóváltásra szükséges helyekkel. Az előbbieket a mansiones-ek, amelyek elfogadható ellátást biztosítottak. Az utóbbiak a mutationes-ek, amelyek váltott lovakkal az út gyorsítását tették lehetővé. Az idegenforgalom elsősorban a birodalom katonai és polgári igazgatásának volt az eredője. De idegenforgalom alakult ki gyógyulás, üdülés okából. A kultúrvágy ebben az időben szintén idegenforgalmi tényező volt. Így keresték fel sokan a görög filozófiai iskolákat. A műemlékek is szerepet játszottak az utazási vágy felkeltésében. Ez utóbbi alapon volt Hadrián császár nagy utazó. Egy korabeli költő versben megénekelte. A császár kedélvessen vette a dolgot és még nagyobb gúnnyal versben adta meg a választ. A középkorban az idegenforgalomnak igen érdekes fajai fejlődnek ki. Az egymásután alapított egyetemekre egész rajokban vándorolnak a legkülönbözőbb államok hallgatói. A vallás hatalmas arányokban fejleszti ki a zarándoklatokat. A gazdasági idegenforgalom válfajaként jelentkezik a mesterlegények vándorlása, akik tapasztalatszerzésből országokat utaznak be. De a távoli kereskedelem szintén az idegenforgalom körébe vonható. Egyébként egészen a XIX. század közepéig az idegenforgalom ezeket a sajátosságokat megtartja. Annyiban változik, hogy a merkantilista állam felkarolván az utakat, az idegen tehetős elemek szórakozás, idegen föld látása, műemlékek és művészeti tárgyak felkeresése végett, részben egészségügyi okokból és így tovább táplálják az idegenforgalmat. Ahhoz azonban, hogy az idegenforgalom társadalmi jelenséggé legyen, feltétel volt a közlekedés forradalma. Ő adta meg a lehetőséget a tér és idő legyőzésére, másrészt az utazás költségeinek nem gondolt mértékben lecsökkentésére. Az idegenforgalom kialakulásához egyidejűleg elengedhetetlen feltétel volt az életnek minden vonalon való forradalmi átváltozása. Az idegenforgalom egészen a legújabb időkig mégis megmaradt a vagyoniag kedvező helyzetben levők kiváltsága. A XIX. század jellegzetes vonása, a tömegszerűség, fokozatosan bevonult ebbe a jelenségbe is. A középvagyon-rétegek csoportja fokról-fokra megerősödött, ami az idegenforgalom megduzzasztására vezetett.

Egészen az első világháborúig az idegenforgalom magángazdasági kérdés volt. A gazdasági szabadság elve érvényesült; az állam s közületek keveset törődtek vele. Mindössze a századforduló körül észlelhető iránta nagyobb érdeklődés. A fizetési mérleggel való kapcsolatára terelődik a figyelem, s az állam ráeszmél arra, hogy gazdaságtársadalmi jelenséggel áll szemben, amelyre köteles bizonyos gondot fordítani. Az idegenforgalom ugyanakkor néhány állam kimondott sajátossága volt. Az államok legtöbbször közömbösen viseltett vele szemben. Az első világháború után következik be a fordulat, amikor az idegenforgalom azt lehet mondani egyetemes jelenséggé válik. A háború ebben nagy szerepet játszott, mert felkeltette nagy tömegekben az idegen országok iránt való érdeklődést. Amerikának a háborúba való bekapcsolódása szintén hatékony tényező volt. A sok tekintetben uniformizmusban élő amerikaiakra Európának kaleidoszkopszerű kultúrája, történelme, eltérő gazdasági és társadalmi viszonyai nagy hatással voltak. Többé nemcsak a milliósok és milliárdosok fényűzése lett az utazás, hanem minden amerikait megmozgatott, akinek vagyoni és jövedelmi viszonyai ezt lehetővé tették. A pénzérték-különbségek úgy Európán belül, mint Európán kívül szintén hatalmas rugóként jelentkeztek a nagyobb tömegek megmozgatásában. Tulajdonképpen azt lehet mondani, hogy minden tényező összejátszott, hogy a kultúrvilágot utazási áradat szállja meg. A közlekedésben is történtek forradalmi elváltozások, amelyek az utazási vágyat erősen alátámasztották. A gépjármű volt ebben elsősorban nagy hatással. Az emberben a legnagyobb universalizmus közepette is megvan a törekvés az egyéni irányban való haladásra. A vasút kollektív közlekedési eszköz. Ennek köszönheti erejét és súlyát. De az ember leírhatatlan örömmel üdvözölte az autót és a repülőgépet, mint egyéni közlekedési eszközt. — Az idegenforgalomban a kettő közül ezidőszerint az autó viszi el a pálmát, mert széles az a kör, amelyben érvényesülhet. A távolságnak időben és térben könnyű legyőzésével, az egyéni szempontokhoz való rugalmas alkalmazkodásával hivatott volt arra, hogy a közutaknak országokon belül és országok között való regionalizmusát megtörje, s ezzel az idegenforgalom méreteit nagy arányokban felfokozza. Az államok ugyanekkor módot találtak a vasúti díjszabáson belül az idegenforgalom táplálására. Mussolini volt az első, aki az ú. n. filléres vonatokat megszervezte. Az ő célja nem a külső idegenforgalom volt, hanem a módadás ahhoz, hogy Olaszország különböző vidékeinek lakói minél jobban megismerhessék hazájukat. A gondolat európai tényé lett, s a legtöbbször az önköltségeket sem fedező utazási vonatok az idegenforgalom legnagyobb ösztönzői. Azért említem meg, hogy az önköltségeket nem fedező filléres vonatok, mert sokan vannak, akik a rendszert a személyforgalom minden viszonylatában általánosítani szeretnék. Csak nagyobb arányúvá tétele is felborítaná a vasutak költségvetését. A filléres és hasonló kedvezményű utazást szolgáló vonatok áldozatot jelentenek úgy a belső, mint a külső idegenforgalom érdekében. Az idegenforgalom eredményességének fokozásához szükségessé vált a vendéglátó iparoknak is az ellátási költségek csökkentése irányában való megszervezése. Úgy, hogy ezek a

tényezők együttesen érvényesítették hatásukat az idegenforgalom tömegszerűségének kifejlesztésében.

A tény az, hogy az idegenforgalom külön gazdaságpolitikummá nőtte ki magát és eljutott a fejlődésnek arra a fokára, hogy kiváltotta a tudomány érdeklődését is maga iránt. Van már olyan irány, amely az idegenforgalmat külön tudománynak szeretné minősíteni. Határozottan túlzás és ilyen felfogásból erednek olyan hibás következtetések, mint a Häusler-é, aki szerint az utazás többé nem fényűzés, hanem kényszerszükséglet és pedig egyenesen „élettani szükséglet”. Hogy az idegenforgalommal egybeforrott utazás nem pusztán fényűzés, az tiszta igazság. De minő alapon lesz kényszerre az utazás a tiszta idegenforgalomban? Egyetlen egy esetben áll ez és ekkor élettani jelenség is, amikor az utazás a fáradt test és szellem üdülése, és méginkább, amikor betegségre való gyógyulás keresés miatt történik. Egyébként inkább lehet mondani, hogy az idegenbe való utazás az esetek jórésztében lélektani okok eredője, a szellem és a lélek vágya; tehát lélektani jelenség. Hogy a vágy sokszor erős nyomást gyakorol, az természetes, de ezt a feltétlen erővel ható kényszernek minősíteni nem lehet. A kényszernek anélkül azonban, hogy erőszakos hatalmi megnyilatkozása lenne, van szerepe a legkülönbözőbb nemzetközi érintkezésekből származó s terjedelmében egyre megnövekvő idegenforgalomban. A kényszer okai lehetnek politikaiak, gazdaságiak, kulturálisak, társadalmiak, de egyébként az idegenforgalom a kényszer kialakulásában nem vezető mozzanat. Sőt az idegenforgalmat az jellemzi, hogy általában szabad elhatározásból születik meg. Annyi bizonyos, hogy az egyéb tényezők mellett az élettani és főként lélektani tényezők oly hatóerők, hogy az idegenforgalom úgyszólván korszerű nomadizmussá vált. Az ember, bármint fejlődjék az élet, megőrzi nomád lelkét. A jelen nomadizmusát a multtal szemben két szembeszökő tény jellemzi. Az egyik, hogy nem gazdátlan, avagy idegen területek birtokbavételéért folyik a helyváltogatás, hanem főként immateriális javakért, avagy olyan anyagi szükségletekért, amelyek az előbbiekkal együttesen az ember testi, lelki és szellemi felfrissülését és újjászülését eredményezik. A másik idegenforgalmi meghatározó tényező, hogy a helyváltás színtere nem korlátozott, mert az egész világot magábaöleli. Ahol a kereseti viszonyok, ha másként nem, de lemondással egybekapcsolt tartalékolást engednek meg az idegenbe való utazási célra, ott az idegenforgalom szükséglete feléled. Így lesznek utazási vágytól átítatottak az összes társadalmi rétegek, nem véve ki a jobb bérviszonyoknak örvendező munkásságot sem. A világ sok kétellyel vette annak idején az olasz „Dopo Lavoro”-t, a „Kraft durch Freude” mozgalmat. A munkásság fizetett szabadsága ilyképp nemcsak pihenésre használható fel, hanem kulturális színvonal emelésre, ismeret- és tapasztalatszerzésre. Területe mindenekelőtt a belső idegenforgalom, de fokozatosan beleszerveződik a más nemzetekkel való idegenforgalomba is. A kiegyenlítődés törvénye tehát e téren is érvényesíti hatását. Ne ijesszen meg senkit a gondolat, de örüljön min-

denki annak, hogy a munkás résztvehet azokban a társadalmi és kulturális élvezetekben és előnyökben, amit saját és idegen országok látása nyújt. A gondolat beidegződik teljesen a XX. század uralkodó eszméjébe, a szerves szociális gondolatba. Ezzel az idegenforgalom elmélyül. Új hajtása nyílik meg, amelyet bátran „szociális idegenforgalom“-nak nevezhetünk.

Amennyire lehetetlenség az idegenforgalmat önálló tudományos ágként elképzelni, épp annyira hiba lenne jelenségeit be nem vonni a tudományos megvizsgálás körébe. Az idegenforgalomra is vonatkozik Sombartnak sok gazdaságtársadalmi jelenségre felállított tétele, hogy az eredményes gyakorlati cselekvés előfeltétele az alapos előkészítő tudományos munka. Mint gazdasági kategória pedig elégedjék meg az idegenforgalom azzal, hogy a nemzetközi gazdasági összefüggések tanának, amely magában egyesíti az áru, a tőke, a szolgáltatások és a személyi forgalom jelenségeit, egyik napról-napra jelentőségében megnövekedő szelvénye. Ez alapon kapcsolódik össze a nemzetgazdaság elméletével is, amelynek sok megállapítását és törvényszerűségét lehet rá alkalmazni. Bizonyos, hogy az idegenforgalom úgy mennyiségi, mint minőségi formájában túlhaladott azon, hogy a multhoz hasonlóan egyedül a fizetési mérleg szempontjából ítéleshük meg. Döntő tény lesz ez a jövőben is, hisz az idegenforgalom eredményei a nemzetgazdaságok szempontjából legszembetűnőbben a fizetési mérlegben szűrődnek le. Az idegenforgalom a fizetési mérlegnek minél hatékonyabb részkérdése, annál inkább fog az állam és társadalom több figyelmet ráfordítani és pedig úgy tevőleges, mint nemleges irányban. Néhány adat megvilágítja a kérdést. A normális időket véve számításba, Olaszország idegenforgalma 600—800 millió aranylírával, Svájcé 350 millió aranyfrankkal, Franciaországé pedig 12 milliárd Poincaré frankkal szerepelt cselekvő tételként az illető országok fizetési mérlegében. Olaszországnál, Svájcénál az idegenforgalom egyenesen döntő tétel volt a fizetési mérleg kedvező színvonalon tartásában. A behozatali többletnek 40—50% százalékát egyenlítette ki. Számadatok ezek, amelyek beszélnek. De ne gondoljuk, hogy a gazdag Franciaországra nézve lényegtelen volt az idegenforgalom pénzügyi eredménye. Nyugodtan lehet állítani, hogy legfőként a Párist jellemző modern népvándorlás komolyan hozzájárult Franciaországnak az első világháború utáni meggazdagodásához. Viszont amikor 1932-ben a világgazdasági válság következtében az idegenforgalomból származó bevétel mindössze 2 milliárd frankra zsugorodott össze, jelentősen éreztette ez a hatását a francia gazdasági viszonyok leromlásában. Természetesen más azoknak az országoknak a helyzete, ahol a passzív idegenforgalom kiélezett. Ez volt a trianoni Magyarország esete is. Annyira megtépázták országunkat, annyira megfosztottak természeti szépségeinktől, üdülő- és gyógyhelyeinktől, hogy szinte rákényszerítették az országot az idegenbe való utazásra. Idegenforgalmunk mérlege évről-évre legalább is 30—40 millió pengő passzívummal zárult. Mi tehát akkoron is, de ma is két feladattal kell, hogy megküzdjünk. Az egyik a külföldnek minél szervezesebb propagandával való megnyerése országunk látogatására. A másik kérdés közönségünknek túlságosan a külföldért rajongó

szeretetének a helyes korlátok közé való szorítása. Vagyis nekünk az idegenforgalmi mérleg mindkét oldala felé fel kell vennünk a harcot. Az idegenforgalmi szervezeteinknek, a külföldre való utazások megszervezésére irányuló nagy előszeretettel, ha a békés érintkezés újra megindul, alaposan le kell tompítani. A külföldre utazás propagálása nem a mi feladatunk. Reánk egyedül az a hivatás vár, hogy kellő korlátok közé szorítsuk. A megnőtt és bizton reméljük megnövekedő ország oly természeti szépségekkel és kincsekkel megáldott, hogy tisztán jól megszervezett propaganda a krónikus jellegű utazók javarészét itthon tudja tartani. — Nem kis réteg ez. — Évente sokszorosan keresi fel a külföldet még két-háromhónapos weekendek esetén is. Azzal legyünk ellenben tisztában, hogy ez sok munkát és áldozatot kíván. Közönségünk itthontartására az előfeltételeket is meg kell teremteni. A vendéglátó iparnak ecélből kellő kiépítése az egyik feladat, a másik mindannak a sport, üdülő és gyógylehetőségnek a megadása, amit a turizmus megkövetel. A természet és a viszonyok segítségünkre jönnek, csak tudjunk velők élni. Bizonyos idő fog eltelni, amíg épp nemzetközi viszonylatokban a béke megszületése után a normális állapotok helyreállanak. Ezt az időszakot már a mából kiindulva kell a megfelelő tervszerűséggel kihasználni és így a jövő külső és belső idegenforgalomnak előfeltételeit megteremteni. Annál inkább már most meg kell születniök a terveknek, hogy azok mielőbb megvalósíthatók legyenek, mert a békés munkára való átmenetnél sok nyersanyagban a külföldre utáltak lévén, a külföldi fizetési eszközökkel való rendelkezés döntően fog beleszólni a gazdasági erőinknek kifejlesztésébe. A külföldi fizetési eszközök megszerzésére pedig a jól megszervezett aktív idegenforgalom támaszunk lehet. Eleinte bizonyára szerények lesznek az összegek, de lassan majd felduzazdnak. Ugyanakkor a passzív idegenforgalmunkat azért kell határok közé szorítani, hogy a legnehezebb időkben indokolatlan túkevándorlások — mert minden külföldre utazás végeredményben nemzetgazdaságilag ezzel egyértelmű —, ne történjenek.

Általános gazdasági alapon az idegenforgalmat a nemzetvagyon, a termelés, a fogyasztás és a jövedelem-alakulás szempontjából indokolt megvizsgálás alá vonni. A nemzetvagyon szempontjából megnehezíti a helyzetet, hogy a turisztikus javaknak épp a legvonzóbb része a természeti szépségek, a levegő, a klíma szabad javak. Egyesek, mint Carver, ezeket a javakat „termelési erőkként“ kezelik. A megállapításban nincsen ellentmondás, hiszen a természet a legnagyobb termelési tényező. Az sem ront a meghatározáson, hogy csak közvetett hasznót jelentenek közgazdaságilag. De létük. sőt mi több, helyhezköttőségünk adja meg az erejüket, amellyel az idegenforgalom keresztül gazdasági tényekké válnak. Mások viszont, mint Troisi olasz egyetemi tanár ezeket a javakat potenciális, illetve lappangó tőkéknek minősíti. Az indokolás az, hogy oly javakkal állunk szemben, amelyek az azokat felkereső egyéneknek szellemi, esztétikai, egészségi élvezeteket nyújtanak, de ugyanakkor pénzhozadéknak, jövedelemnek, vagyónképzésnek a forrásai azok részére, akiket tevé-

kenységük ezeknek a szabad javaknak gazdasági kihasználásával egybekapcsolt. A gazdasági hozadék közvetett ugyan, de a források, amelyekből születnek, megérdemlik, hogy a tőke erejével ruháztassanak fel. A két elmélet egymás mellé helyezve jó tanulság arra, hogy óvatos legyen az ember abban, hogy az idegenforgalomban külön tudományágot fedezzen fel. A kérdést a nemzetgazdasági elmélet egyszerűen megoldja akkor, amikor a szabad javakat a természetben mint termelési tényezőt sűríti bele.

A klímában, a gyógyforrásokban, a természeti szépségekben. a legszebb panorámánál is a természet erejével állunk szemben amely azután azokkal a berendezkedésekkel lesz hozzáférhetővé, amelyek ezeket a javakat az általános forgalom részére megnyitják. Ezzel ezek a javak tényleg tőkeerővé formálódnak, a nemzetvagyonnak feltétlenül részeivé lesznek, még akkor is, ha az idegenforgalom szempontjából kiaknázatlanok. A borzalmasan rohanó élet, amely testet, idegeket, szellemet és lelket mindjobban kimeríti, szinte parancsolóan ráirányítja ezekre az értékekre a figyelmet. A gyógyfürdők, üdülő és klimatikus helyek ezúton lesznek az ember szolgálattevői, a nemzetvagyonnak felfokozódó tényezőivé. A természet ellenben a legnagyobb kapitalista, aki a maga kincseit csak áldozatok árán bocsátja rendelkezésre. Az említett javaknak nemzetvagyon és nemzetjövedelem értéke éppen ezért azokban az arányokban nő, amint az idegenforgalmi berendezkedés kialakul. Elég erre példaként Svájc. Száz évvel ezelőtt még szegény és évszázadokon át népfelcsúszással zsoldos kenyérré utalt ország. Természeti szépségei tették alapjában gazdag országgá s a legnagyobb mértékben hozzájárultak a gazdasági felfejlődéséhez. Az alpinizmus a gazdasági erők motorikus energiaforrásává vált. Mi volna, ha mi a kárpátizmust idegeznők be hasonlóan a magyar gazdasági életbe. Valójában nem is sejtjük, milyen nagy és potenciális kiaknázásra váró erő birtokában vagyunk. Kezdünk rájönni arra, hogy a természeti szépségek, fürdők, gyógy- és klimatikus helyek ezeknek a vidékeknek részére gazdasági kiegyenlítődést jelentenek. A gazdasági alapot kiterjesztik, amivel a gazdasági tevékenységek sorozatát nyitják meg. De kihasználásuk cselekvőképesen hat vissza az érdekelt vidékek közületeinek gazdasági helyzetére is. Az idegenforgalmi javak másik csoportja a műemlékek, a művészeti tárgyak, a népviseletek, a népi szokások, a kultúrviszonyok, kulturális és vallási berendezkedések (múzeumok, gyűjtemények, templomok stb.) a hagyományok, a történelmi múlt. Ezekre akár anyagi formában jelentkeznek, akár immaterialisok, nyugodtan rá lehet mondani, hogy tőkeerőt képviselnek. A legtöbbje a múlt szellemének alkotó és teremtő erőinek lerakódásai és tartalékai. Értékben sohasem csökkennek, hanem állandóan nőnek. Vonzókéességükben vetekednek a természet szépségeivel és az idegenforgalomra hatást gyakorló kincsekkel. (Üdülőhelyek, fürdőhelyek stb.) A sorsnak szerencsés játéka, ha azután összeölelkeznek. Olaszország nagy idegenforgalma ebben a tényben találja magyarázatát, de alig van ország, amely ezt az egyesülést ne ismerné. Mi sem panaszkodhatunk, habár az osztrák és török uralom legszebb műemlékeinktől fosztott meg. Mindkét jövedelemcsoport ugyanakkor feladatokat ró az államra, amelyek már gazdasági síkon jelentkeznek. A természet és műemlékek védelme ez ala-

pon lesz állami feladattá. Nálunk mindkét téren sok még a teendő, bár az utolsó két évtized alatt sok történt ezen a téren. A műemlékekre való nagyobb gond fordítása a múltnak megbecsülése, amely befelé nevelőleg hat, kifelé pedig a nemzet értékelésének a fokozása. Mily túrisztikus erő rejlik e tényben, a Duce tette nyilvánvalóvá az antik Róma további fejlesztésével, mindenütt új ásátásokkal és régi emlékeknek napvilágrahozatalával. Ez a folyamat nálunk is megindult. Idegenforgalmunk érdekében ezt a munkát tervszerűségében fokozni kell. Ne aggasszanak az e cél érdekében meghozott áldozatok, mert az ellenértékeket busásan megtermelik. Általában az idegenforgalom és a kultúra symbiosisban vannak. Az idegenforgalom új kultúrát nem teremt, de igenis mélyít kultúrát. Nemcsak a múlt lesz benne eleven erővé, hanem sajátos kultúrviszonyaival a jelen is. Az idegen élet látása sokszor szellem- és lélek ösztönző. Hányszor nyer bennök tápot az alkotó és teremtő erő.

A turisztikus javaknak ez a két csoportja az, amely a termelésbe torkollik be. Vannak, akik kétségbevonják, hogy az idegenforgalom új értékeket termelne. Alaposan téves felfogás. Természeti javak a szükséges berendezések folytán lesznek többlet értékűek. Ebből a célból épült fogaskerekű és egyéb vasutak, parkok stb. mind új értékek. De ezenkívül az idegenforgalom a termelésnek sok vonatkozásban új zsilipjeit nyitja meg, avagy a termelésnek a körét lényegesen kiterjeszti. A vendéglátó ipar az alap, ezért nevezi ezt Tabachi „industria madre“, „anyaipar“-nak. De a mezőgazdaságra, az iparra ugyancsak ösztönzőleg hat az idegenforgalom. A példák százait lehetne idézni, hogy elhagyott vidékek, alig lakott területek, az idegenforgalom révén pezsgő gazdasági szintérré alakultak át. A mezőgazdaság egyszerre belterjessé válik, a környéket a gyümölcs, fűzelék és zöldséges és virágkertek tömege lepi el. Iparosok és kereskedők százai jutnak foglalkozáshoz és kenyérkeresethez. Mindez ugyanakkor a munkáskezek seregét juttatja foglalkozáshoz. Igaza van Sombart-nak „megélné a termelő erőket, amelyek nélküle továbbszunnyadnának.“ Kétféle formában cselekszi ezt meg az idegenforgalom. Egyrészt önállóan teremt munkaalkalmat, másrészt és sokszor ez a fontosabb, járulékos munkalehetőségeket nyújt. Természetesen ez az igazság egyforma erejű a belföldi és külföldi idegenforgalommal való összefüggésben. A termelésnek indító oka természetesen az idegenforgalom alapján jelentkező új, avagy megnövekedett fogyasztás. A fogyasztásnak ez a megnövekedése azonban nem esik egyöntetű megítélés alá. A kiváló francia nemzetgazda, Gide például az idegenforgalomnak kedvezőtlen hatást tud be a fogyasztásra és annak kapcsán a jövedelemalakulásra. Felfogása az, hogy az idegenforgalom megnövekedett keresletet jelent, ami áremelőleg hat és rontja a népesség jövedelmének vásárlóerejét. Gide-nek a tételét általánosítani a legnagyobb tévedés lenne, mert nem számol az idegenforgalomnak a nemzetgazdaságra gyakorolt összehatásaival. Gide tétele helytálló, ha statikai javmenyiségből indul ki. A valóság ellenben nem ez, mert az idegenforgalom termelésfokozást és így javtöbbletet idéz elő. Oly javak születnek meg s fogyasztatnak el, amelyek egyébként nem jöttek volna létre. Óvatosság kívánatos az ár-emelkedést illetően is. Hogy az idegenforgalom az illető területen, ahol

éreztetni hatását, áremelőleg hat, az bizonyos. Világosan látszik ez oly helyeken, mint fürdők, üdülőhelyek, stb., ahol az idegenforgalom az év bizonyos időszakához kötött. Ebben az időben a megnövekedett kereslet áremelést idéz elő, s a szabad időszakban az árak visszaesnek. Van ugyanakkor rendszerint ellentétele is, a megjavult keresetek. Minél általánosabb ez, a kedvezőtlen árhatás annál gyengébb. Sokszor azonban a rossz szervezés az árak emelkedésének a mozgató ereje. Kitűnő példa erre a Balaton. Mezőgazdasága sem a gyümölcs, sem a zöldség és főzelék, sem a hús és tejtermékek, sem a baromfi és tojástermelése terén nem tudott s nem tud az idegenforgalom szükségleteihez alkalmazkodni. Másfél évtizede teszem szövegét a kérdést: vajjon meddig várhat magára ilyen terv? Világos dolog, hogy a szükségletekkel összhangban nem levő termelés drágulást fog előidézni, ami azután azokra a rétegekre kellemetlenül hat, amelyek nem kapcsolódnak be adottságaiknál fogva az idegenforgalomba. Jó tanulság ez, ha most az országnak arra hivatott helyeit az idegenforgalomra beszervezzük. A termelés kérdései az élen legyenek. Ne szülessék meg az az ellenmondás, ami a Balaton ellátását jellemzi, hogy Budapestről kell az élelmezés tekintélyes részét biztosítani. Sok oly, az idegenforgalomra szánt vidékünk van, ahol ily közelfekvő város, mint központ nem igen van. A vidék saját termelése a legjobb biztosíték.

Ezzel eljutottunk az idegenforgalomnak a jövedelem alakulásával való összefüggéseihez. Az idegenforgalom mindenekelőtt jövedelemképző. Áll ez mindazokra, akik tevékenységüknél fogva az idegenforgalomba hivatásszerűleg beszervezettek. Ez a jövedelem gyakori esetben monopolszerű lehet. Mindenesetben áll ez, amikor az idegenforgalomba bekapcsolódott tárgy egy kézben van. Mindegy, hogy ez az egykéz az állam, más közület, magántársaság, avagy egyén. A monopolium tárgya is sokféle lehet. Természeti szépség, klimatikus hely, hómező éppúgy besorozható ide, mint gyógyforrás, múzeum, kép- vagy más műgyűjtemény, műemléket képező és műtárgyakkal telített palota és így tovább. Nem egyértelmű ez azzal, hogy a monopolium egyoldalúan kihasználtsassék. A monopolium törvénye, hogy oly áralakulás legyen, amely a legtöbb jövedelmet biztosítja, itt aban a formában érvényesül, hogy a legtöbb látogatás tétessék lehetővé. Ugyanakkor vannak idegenforgalmi javak, ahol megfontolás tárgyává teendő a bevétel kérdése. Ilyenek a múzeumok, a gyűjtemények, templomok, stb. Igaz, hogy ebben a vonatkozásban változott a felfogás. A díjszedés mind általánosabbá lesz, legfeljebb mérsékelte. Az idegenforgalomnak a jövedelem alakulással való összefüggésének az előbb említett tények mellékszervei. Az idegenforgalomnak a jövedelmekre való hatása igazában a magángazdaságban játszódik le, avagy a közületeknek az idegenforgalommal kapcsolatos gazdasági tevékenységében. Ide sorozandók az utazási irodák és az idegenforgalmat szolgáló egyes szervezetek is. Önként értetődőleg itt nemcsak a bevételi, hanem a kiadási oldalt is szemügyre kell venni. Az idegenforgalomból származó bevételek természetesen a közösségen, tehát a nemzetgazdaságon belül ettől függetlenül ítélendők meg. A gazdaságosság elve feltétlenül hatóerő az egyes vállalkozásokon belül. Az idegenforgalom ezzel

lehet új jövedelem megteremtője, vagy pedig meglévő jövedelem fokozója. — Sőt vannak egyes javak és szolgáltatások, amelyek jövedelmezőségüket illetőleg egyenesen az idegenforgalom áramlatai erősségének a függvényei. — Ez alapon bontakozik ki, mint új fogalom az idegenforgalmi járadék megszületése. Kifejezője ennek az az ártöbblet, amelyet az idegenforgalom következményeként lehet elérni. Az idegenforgalmi járadékból kivetszi részét az idegenforgalmi helyet környékező vidék földbirtoka, azaz mezőgazdasága, mert árai kedvezőbbek, mint az általános piaci árak. Az iparra hasonló helyzet, ha az idegenforgalom él a munkájával és szolgáltatásaival. A kereskedelem talán a legjobban élvezi az idegenforgalmi járadékot. Árait erősen hozzáalkalmazza az idegenforgalomhoz, s különösen az emléktárgyaknál él a pretium affectio-nissal. A közlekedési eszközöknél a vasút áldozatot hoz, ezzel szemben a helyi és környéki közlekedés a jelen időkben mindinkább előtérbe kerülő gépjármű személykocsi forgalom már le tudja számítani az idegenforgalmat járadék alakjában. A vendéglátó ipar, a színházak, mozgóképszínházak stb. szintén javukra fordíthatják az idegenforgalmi járadékot. Nagyon kell vigyázni, hogy az idegenforgalmi járadék tévesen ne íteltessék meg. Ez a járadék gyakran csak látszatjáradék. Rövid időre megszabott kereset, amelyből egész év kiadásait kell fedezni. Másrészt az idegenforgalom erősen a konjunktúra változásainak kitett jelenség. Jó vagy rossz konjunktúra egyaránt érezteti hatását. Az élet rendes menetében a konjunktúrahullámzások mérsékeltebbek, de el nem maradnak. Általános depresszió ebben épp úgy szerepet játszik, mint a divat. Hányszor lehet látni, hogy egyik évről a másikra egy-egy idegenforgalmi helytől elfordul a közönség s majd megint visszatér. Szinte szabályként szögezhetjük le, hogy ez oknál fogva a tartalékolás jobb időkben a rosszabb viszonyokkal számolva elengedhetetlen. Gyakran az idegenforgalom tényezőinek helytelen eljárása eredményez kedvezőtlen fordulatot. Elkapatva például árakat érvényesítenek, amelyek alkalmasak az idegenforgalom jelentős elterelésére. Láttuk ezt a Balatonnál, ahol egyidőben a monopóliumszerűségben bízván nem tudtak az áralakulásban mértéket tartani. Részesek voltak ebben a vendéglátó ipar, a villatulajdonosok, a termelők egyaránt. A Duna mellékének hatékonyabb villaépítése, a velencei tó meglepetéses fejlődése sokrészt ebben találják magyarázatukat. Az árprobléma egyáltalán az idegenforgalomnak nem közömbös oldala. Különösen nem akkor, amidőn az idegenforgalom, hogy úgy mondjuk, szinte kezd népi jelenséggé lenni. A tételt nem lehet az összes népekre általánosítani. A korszerű idegenforgalom kultúrprobléma, s természetesen ez befolyásolja egyes népekben kialakuló ismérvet. Egyidejűleg mégis világramlattá kezd válni, s egymásután fogja meg a népek lelkét. Önként értetődik, hogy jellege is ehhez képest más és más az egyes népek kulturális, gazdasági, lelki és szellemi adottságai szerint. Másrészt a népek mozgékonyága ugyancsak élesen eltérő. A francia többek között talán a legjobban röghöz kötött. Járadékos népessége is nagy tényező ebben, mert amíg a biztos megélhetést nyújtja, oly költségekre, mint az utazás kevesebb marad. Ebben nagy tényező a franciák nagy takarékosága is. Az angolszász

fajoknak ugyanakkor vérében van a világban való mozgás. Bámulatosan erős mi bennünk ez a hajlam. Be is soroznak bennünket az idegenforgalom jobb közegei közé. Sőt abban a megkülönböztetésben is részesítenek, hogy a jobban fizető, tehát a kvalitatív idegenforgalom osztályába sorolnak. Ebből a szempontból élen az amerikaiak, angolok, hollandok, svédok állanak. A németek a jó polgári ellátást kedvelő utazók. Nálunk sokszor megvan a túlzás a külföldön az erőn felül való költsékezésre. A jól megszervezett idegenforgalom a vendéglátóiparban az üdülő, fürdő és sportberendezésekben, a szórakozó helyekben, számol is a turisták fizetőképességével és fizetőkészségével. Világos dolog, hogy ezzel új árképző tényező kapcsolódik be. Sőt szempont volt az, amely sok állam részéről hozzájárult a vendéglátóiparnak szinte a fizetőképesség alapján való csoportosításához. Legművészebben ezt Olaszország valósította meg. Nálunk ez a kérdés inkább a kísérletezés szakában van, amihez vendéglátó iparunknak sok tekintetben még kezdetleges volta hozzájárul. A kérdésnek nagy pedig a hordereje a belső idegenforgalom megítélése okából is, mert kedvezőtlen áralakulások, ahová már besorozzuk a villákban önállóan nyaralók helyzetét is, sokszor terelik el a különböző jövedelmi viszonyokkal jobban számoló külföld felé a pihenést és üdülést kereső közönségünket. Másrészt a külföldi vendégekkel szemben vannak sokszor ártobzódások, ami gyakran elkedvetlenítőleg hat. Ebből a szempontból a nevelés és propaganda érhet el jó eredményt. Mind kérdések, amelyek az árpolitika szempontjából sok megoldani valót adnak, ha egyszer a béke bekövetkeztével az idegenforgalom újra megindul.

Az idegenforgalomnak a jövedelemalakulással való kapcsolatát igazábanvéve a nemzetjövedelemre gyakorolt hatása adja meg. Kedvező, ha azt fokozza, kedvezőtlen, ha csökkenti. Ez az a kérdés, amely a tudományt és a gyakorlatot elsősorban foglalkoztatja. Ne higyjük azt, hogy még világgazdaságilag is közömbös tétellel állunk szemben. Az „American Automobile Assotiation“ adatai szerint 1930-ban, amikor pedig a gazdasági válság éreztette már hatását, a világnak az idegenforgalomban felhasznált pénzüsszege 7 milliárd dollár, azaz 40 milliárd pengő volt. Ebben a tételben egyedül Amerika 5 milliárd dollárral szerepelt. Persze ez az adat akkor volna értékes, ha megtudnánk állapítani, hogy ebből mennyi a belső és külön a külső idegenforgalom. Úgy érzem nem tévedünk, ha a külső idegenforgalmat legalább egynegyedére vesszük, ami 10 milliárd aranypengőnek felel meg. Komoly összeg ez, amely a nemzetek egymásközötti személyforgalmában méltán figyelmet érdemel. Az elsőség mintegy négy milliárd P-vel az Egyesült Államokat illeti meg, amely nemzetközi viszonylatban a legkimondottabban a passzív idegenforgalom hazája. Nem csoda, amikor a fejenkénti nemzetjövedelem itt a legnagyobb. Bormann „Die Lehre vom Fremdenverkehr“ című dolgozatában a nemzeti jövedelmet az Egyesült Államokban 1929-ben 3.160, Angliában 1.465, az akkori Németbirodalomban 1.095, Franciaországban pedig 975 németbirodalmi márkára becsüli. Hozzátehetjük mindjárt, hogy a nemzetjövedelem nagysága nem meghatározó, hanem legfeljebb tájékoztató elem az idegenforgalom alaku-

lásában. Az idegenforgalom attól függ, milyen nagyok azok a rétegek, amelyeknek jövedelmi viszonyai az utazást, ha másképp nem egyéb szükségletek megszorításával lehetővé teszik. Nem szükséges hosszan bizonyítani, hogy ebből a szempontból Amerika van a legjobb helyzetben. Annál inkább, mert a jelen idegenforgalom erősen magánviseli a középosztály jellegét, ideértve a társadalom összes kereső osztályait, a kisiparosságig és kiskereskedőig menőleg. Sőt a jól kereső vezető munkásság bátran idesorolható. Éppen ezért oly érzékeny az idegenforgalom, a középosztálynak konjunktúrával való nagy összefonódására. Jó konjunktúra ezeknek az osztályoknak fokozza a kereseti viszonyait, míg a rossz lerontja, ami azután megfelelő hatást vált ki az idegenforgalom irányára is. Amerikának az idegenforgalomba való szereplése más gazdasági szempontokból is magára vonja a figyelmet. Elsősorban kevés ország vetíti elének oly élesen a belső idegenforgalom jelentőségét, amely az Egyesült Államokban 3—3.5 milliárd dollár. Az ország nagy terjedelme, gazdasági és társadalmi viszonyai eléggé megindokolják. A 22 millió gépjárműnek is része van ebben a tényben. A szállodaiparba fektetett tőke úgyszintén ezzel van összefüggésben, amely 1927-ben 5—6 milliárd dollár volt. Ugyanakkor ez a tétel Németországban, ahol a belső idegenforgalom ipari jellegénél fogva hatalmas arányú, 1930-ban 3.5—4 milliárd birodalmi márka volt. Svájcban Lotz szerint 1929-ben majdnem 2 milliárd volt a szállodaiparban elhelyezett tőke, Olaszországban pedig 4 milliárd líra. A két ország adatai azért érdekesek, mert itt a súlypont kimondottan a külső idegenforgalmon van. Adatok azonkívül ezek, amelyek szemelláthatóan igazolják az idegenforgalom értékképző erejét. Az igazi képet akkor kapnók meg, ha mindazokról az értékekről számot lehetne adni, amelyek az idegenforgalom eredményeiként jelentkeznek. Mindezzel kapcsolatban még egy szót az Egyesült Államokról. Ma már általánosan tudott dolog, hogy az Egyesült Államok bevándorlást gátló és a behozatalt szinte tiltó védvamos politikája alaposan hozzájárult a világgazdasági válsághoz. Az első világháborúnak reá szerencsés konjunktúrája mellett adós állam mivoltát levetette és hitelező állammá lett. Ugyanakkor az adós államokra nézve az Egyesült Államok külkereskedelmi politikája lehetetlenné tette az áruban való fizetést. Előre látható volt, hogy ez előbb-utóbb nagy tényező lesz a gazdasági válság kirobbanásában. Vajjon tanult-e Amerika a múlt tapasztalataiból? Ezt a jövő fogja eldönteni. De az élet mégis megadóztatta. A nemzetközi viszonylatokban elköltött összegek bizonyos fokig az igazság útján mozgó jóvátételek voltak. Annál inkább, mert ezek legjavarészükből Európa felé folytak. Ha nem váltottak ki mindenütt előnyös hatást, ez abban leli magyarázatát, hogy legnagyobb összegekben oly államterületek lettek részeseivé az idegenforgalmi dollár összegeknek, amelyek az Egyesült Államok felé egyáltalán nem, vagy kevésbé birtak fizetési kötelezettségekkel. Mindentől eltekintve mégis le lehet szegezni, hogy az amerikai idegenforgalmi pénzek a földrészek jövedelmi kiegyenlítési törvényét szolgálják. A jövőben előreláthatólag ez a szerep fokozódni fog. Nem lesz céltévesztett, ha annak idején helyes propagandával mi is többet gondolunk erre a kérdésre. Megtehetjük

azért, mert általában a minket felkereső amerikaiak jól érezték itt magukat. Ha az amerikai, de sok más idegenforgalom nem vett nagyobb terjedelmet, annak sok tekintetben Bécs s az osztrák kormány propagandája volt az oka. Féltékenyek voltak ránk, sok eszközt vettek igénybe, sőt meg nem engedettek is az Ausztriát felkereső külföldi vendégek távoltartására. Meglepő volt az osztrák kormánynak ebből a szempontból az útkérdésben elfoglalt negatív álláspontja. Hiába építettük ki a határig az autóközlekedésre alkalmas elsőrendű Budapest—Bécs-i utat, épp az idegenforgalom meggátolása végett huzamosabb ideig nem építették ki a határtól Bécsig tartó szakaszt. Minden esetre ez is tény, amely érdekesen világít bele az idegenforgalom élet- és lélektanába.

Az egyes nemzetek szemszögéből mi sem természetesebb, hogy az idegenforgalmat aktív jellegében értékeljük. A passzív idegenforgalom nem okoz bajt gazdag nemzetek életében. Az Egyesült Államok, Anglia stb. sohasem fogják ezt magukra nézve veszélyesnek tekinteni. Annál kevésbé hiszen fizetési mérlegükben a tételek sokasága meghozza a kiegyensúlyozást. Minél szegényebb egy állam, a passzív idegenforgalom annál súlyosabban esik latba. Láthatatlan behozatal ez, amely a nemzetjövedelmet csökkenti és amely tőkét elvon. Nehezebb gazdasági viszonyok között levő államnak épp ezért kötelessége a passzív idegenforgalomnak visszaszorítása. Kérdés lesz, amellyel nekünk, ha az idegenforgalom újra megindul, komolyan kell foglalkozni. A helyes idegenforgalmi politika ezzel szemben minden módot és eszközt felhasznál az aktív idegenforgalom kiépítésére. Fokozza ez a nemzetjövedelmet, s hozzájárul a nemzetvágyon öregítéséhez. Az erőteljes aktív idegenforgalom kiváltja hatását nemcsak egyes vidékek, egyes helyek gazdaságában, hanem egyetemes hatással is érvényesül a gazdasági életre. Ez a hatás a fizetési mérlegben jut érvényre. Van sok igazság Erich G e b e r t Fremdenverkehr und Zahlungsbilanz c. munkájában nyilvánított annak az álláspontjának, hogy alig van kereseti lehetőség, amely annyira kitermeli a belső gazdasági erőknél oly teljes kihasználását a fizetési mérleg megjavítása érdekében, mint éppen a külföldi idegenforgalommal összefüggésben álló kereseti lehetőségek (nála „Erwerbs- und Verdienstmöglichkeiten“). Tény, hogy a jól megszervezett aktív idegenforgalom lesz a természet szépségeinek, a kulturális értékeknek, sok anyagnak, számottevő munkaerőnek, számbavehető mértékben a közlekedésnek jobb kihasználása, ami végül bátran mondhatjuk, hogy a meglévő nemzeti tőkeerőt megnöveli és „új nemzeti tőkében kristályosodik ki.“

A fizetési mérleggel kezdtem el és ezzel zárom előadásomat. Ez lesz az elkövetkezendő idők idegenforgalmának a foggantyúja. Minden millió, amit itthon tartunk a külföldre való utazásivágy lefékezésével és minden millió, amit az idegenforgalom révén beveszünk, a nemzet megerősödését fogja szolgálni. Rendelkezünk már és biztos hittel valljuk, hogy még bővebben fogunk rendelkezni adottságokkal, amelyek vonzóerőt fognak gyakorolni a külföld felé. Lesz még egy tény, ami a jövőben szerepet fog játszani. Remélni kell, hogy az apokaliptikus kataklizmák után megindul ezen a tragikus földrészén

a békés munka. Minél jobban fog győzni a békekötéseknél a történelmi igazság, ez annál jobban biztosítottabb lesz. Így hiszünk mi rendületlenül, az örök magyar igazságban. Ha ez úgy lesz, a népek között ismét fel fog éledni a szolidaritás kérdése. A sok megpróbáltatás bebizonyította, hogy Európa a világban elvesztett súlyát csak együttműködéssel állíthatja helyre. Nem marcangolhatja magát a végletekig. Össze kell fognia, ha a földrészek harcában meg akarja nyerni — ami a háborúnál is nehezebb — a békét. A népek ily együttműködése kiszámíthatatlan, hogy milyen mértékben fogja megnövelni a népek személyi érintkezését. Nem túlzok, ha azt állítom, hogy az idegenforgalomnak csak ezután jön meg az igazi korszaka. Magán fogja viselni az idegenforgalom a kor jellegét, amely a szervezett tömegszerűségben jut kifejezésre. Az idegenforgalom is mindinkább szervezett tömegjelenséggé válik, amely az államot és társadalmat egyaránt új feladatok elé állítja. Erre most készülünk fel tervekkel. Nem kívánok most a kérdésbe belemélyedni, egy-két kérdést azonban megemlítek. Alaposan és szervesen fel kell dolgozni az országot klimatológia és klimatoterapiai szempontból. Természetesen ezzel a munkával egybe kell kapcsolni a gazdasági elgondolásokat is. Mit lehet ez alapon elérni, jó példa Németország és Svájc. Tudomány és gyakorlat egységben végzik munkájukat. Örömmel látni, hogy ez a kérdés a Balatonra nézve mind elmélyültebben kialakulóban van. A balneológiai egyesületet munkájáért sok dicséret illeti. A fő, hogy ezt a munkát nem kímélve, az áldozatokat az egész országra kiterjedően minél egységesebbé és szervezettebbé tegye. Ugyanakkor bizonyos megfelelő vendéglátóipar nélkül kárbavesztett minden fáradság. Az örökös húza-vona határozatlansággal nem érünk célt. Ha megállapították, hogy Borsafüred az egyik legszebb és legalkalmasabb skihely, akkor nem lehet, hogy évek teljenek el, a megfelelő szállók felett való tárgyalásokban. A háború után egy-két év következik előreláthatólag, amíg az idegenforgalom megindul. A gazdasági talpraállással arányosan fog ez méreteiben felduzzadni. Ezt a időszakot kell kihasználni, hogy a belső és külső idegenforgalom annyira kívánatos, de egyébként nehéz kérdéseit előre meghatározott terv alapján dűlőre és megoldásra vigyük.

NYOMTA: TISZÁNTÚLI KÖNYV- ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG, DEBRECEN 1943.